

ZAMEK W PIESKOWEJ SKALE, POMIESZCZENIA PARTERU, PROGRAM KONSERWATORSKI

opr. Agata Malik-Ptaszyńska

Kraków 2019

Program dotyczy prac konserwatorskich we wnętrzu pomieszczeń parterowych Zamku w Pieskowej Skale (pom .012,013,014,016,017,018.)

Założenia i postępowanie konserwatorskie dotyczą następujących elementów:

1. Posadzka ceramiczna (pom. 014,016,017,018) , posadzka kamienna (pom. 012.)
2. Schody kamienne (pom. 017)
3. Kominek kamienny (pom. 012)
4. Portale kamienne (pom.014,016,017,018)
5. Stolarka okienna i drzwiowa
6. Stropy drewniane (pom. 013,014,016,017,018)
7. Tynki – przekucia pod instalacje,
8. Lampy (pom.014,016,017)

W drugiej połowie **XVI w.** wojewoda sandomierski Stanisław Szafraniec przeprowadził przebudowę średniowiecznego zamku w Pieskowej Skale. Wówczas to powstała budowla z arkadowym dziedzińcem i loggią. Współcześni opisują z zachwytem otoczenie (ogrody, stawy, zwierzyńce) oraz wnętrza rezydencji. Kolejna rozbudowa zamku miała miejsce w **1 poł. XVII w.**, wówczas była własnością Michała Zebrzydowskiego. Wzbogacił on budowlę o nowoczesne fortyfikacje w systemie bastionowym, które zamknęły dziedziniec zewnętrzny. W **1655 r.** zamek został zdobyty przez Szwedów. Ok. **poł. XVII w.** miał miejsce kolejny remont, przeprowadzony przez kolejnego właściciela – Jana Wielopolskiego. W **1718 roku** po pożarze przebudowano zamek – zamurowano wówczas krużganki i loggię. W **1850 roku r.** miał miejsce pożar rezydencji a w 1863 r. została dodatkowo zniszczona na skutek odbywającej się tu bitwy z wojskami carskimi, które następnie zajęły i zdewastowały zamek. W latach **1903-39** funkcjonował tu modny pensjonat, wcześniej przebudowany w stylu neogotyckim. Od **1947 do 1963 r.** na zamku trwały prace konserwatorskie i rekonstruktorskie.¹

Pierwotnym przeznaczeniem pomieszczeń najniższej kondygnacji zamku były prawdopodobnie funkcje gospodarcze, mogły mieścić się tu między innymi kuchnie. W wyniku wielu przemian powodowanych wydarzeniami historycznymi od Potopu Szwedzkiego po Powstanie Styczniowe dalej II Wojnę Światową, zniszczenia i liczne przebudowy spowodowały zatarte oryginalnego kształtu sal i ich wystroju. W latach

¹ Mieczysław Zlat, Sztuka Polska, Renesans i Manierizm, Arkady 2008, oraz pieskowaskala.eu/zamek/historia

60-ych XX wieku przeprowadzono gruntowną konserwację tej kondygnacji, poprzedzoną badaniami (1949 r.) Odtworzono pierwotny kształt sal wraz z otworami okiennymi i drzwiowymi. Pracami kierował prof. Alfred Majewski i to on jest autorem koncepcji wystroju wnętrz. Wykonano wówczas nowe stropy, kamieniarkę, stolarkę, położono ceramiczne posadzki. Wszystko wykonane zostało z wiedzą historyczną, „kulturą konserwatorską” z materiałów dostępnych w ówczesnych czasach.

Założenia ogólne

Obecny kształt i wygląd pomieszczeń jest wynikiem konserwacji i aranżacji pod kier. A. Majewskiego z lat 60-tych XX wieku. Prace poprzedzone były inwentaryzacją obiektu, są także wynikiem wiedzy historycznej na temat zamku i estetyki jego czasów. Koncepcja wystroju jest jednolita, porządkuje przestrzeń, dlatego zakłada się w nią nie ingerować. Głównym zadaniem będzie zatem powstrzymanie zachodzących procesów niszczących

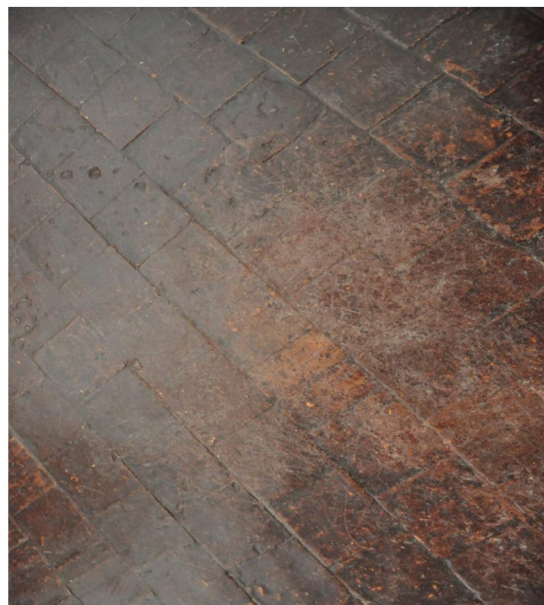
w obrębie wymienionych elementów pomieszczeń, usunięcie lub skorygowanie późniejszych drobnych przekształceń, usunięcie zniszczeń powstałych w wyniku użytkowania wnętrza. Zamiar wykonania nowej aranżacji sal wystawienniczych wymusza przeprowadzenie instalacji, które proponuje się wykonać z możliwie najmniejszą ingerencją w zabytkowe elementy wnętrza. Istotne dla powstrzymania procesów niszczenia będzie wykonanie prawidłowo działającej wentylacji sal.

1. Posadzka

Z wyjątkiem pomieszczenia nr. 012 i 013 we wszystkich salach położona została **posadzka ceramiczna ceglana**. Zastosowano płytki kwadratowe i prostokątne. Każda z sal ma odmienny układ płytek, jednolity dla całego pomieszczenia, zamknięty prostą bordiurą. Materiał ceramiczny wypełnia również podłogę nisz okiennych i wnętrze kominka z sali 12.

W sali 014 zastosowano płytki kwadratowe 18x18 cm. we wnękach okiennych (wszystkich sal) prostokątne 17x23 cm. W Sali 016 ułożono prostokątne 17x23 cm., w salach 017,018 kwadratowe o wymiarze 19x19 cm. Gлина, z której wypalono płytki w Sali 014,016 jest niejednorodna, widoczne są grudki jasne i ciemne, stopień ścieralności jest niejednorodny.

Wąskie fugi wypełnia zaprawa cementowa. W salach 017 ,018 płytki są jaśniejsze, o jednorodnej strukturze.

Fot. 1. Posadzka w pomieszczeniu 014

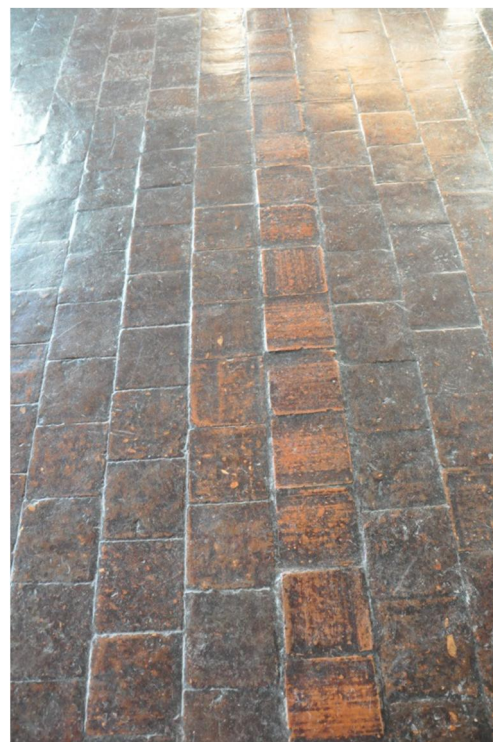
W rogu pomieszczenia 017 znajduje się murowane podwyższenie wykończone od góry drewnem.

Pomieszczenie nr. 012 wyłożono **posadzką kamienną** (złoża z Morawicy) o nieregularnym układzie, fugach wypełnionych zaprawą cementową.

1.2. Stan zachowania

Posadzka jest w stanie ogólnym dobrym, lecz w dużej mierze niekompletna. Nieliczne płytki są spękań lub posiadają ubytki powierzchniowe, obłupania. Posadzka jest wytarta, cała powierzchnia mocno fałduje. Pofalowanie wynika z dwóch przyczyn: płytki są niewypoziomowane względem siebie, być może takie było założenie, aby uzyskać efekt starości, stopień ścieralności ich powierzchni jest różny ze względu na niejednorodną strukturę wypalanej gliny.

W miejscach, gdzie wymieniano instalacje, wyjęto oryginalne płytki i zastąpiono je innymi, o nieco innej kolorystyce i fakturze fot.2.

Fot.2. Wtórne uzupełnienia posadzki

Obserwujemy dwa rodzaje uzupełnień wtórnymi płytkami oraz trzeci (sala 018), gdzie ubytek wypełniono cementem i wyrysowano w nim kształt terakoty *fol.3*. Tu też obserwujemy największe braki materiału ceramicznego. Spoina z zaprawy wapienno-piaskowej z dodatkiem cementu jest miejscami wykruszona, w zdecydowanej większości ubytki te nie są rozległe, mają jedynie znaczenie estetyczne, choć w kilku przypadkach widoczny jest całkowity brak wypełnienia.

W sali nr. 017 w rogu pomieszczenia w latach 60-tych wykonano murowany podest, dziś nie spełniający żadnej funkcji.

Posadzka kamienna

Posadzka kamienna (pom. 012) jest w dobrym stanie, lekko zabrudzona. Widoczne są niewielkie obłupania płyt na krawędziach, drobne ubytki fugowania.

1.3. Wnioski i założenia konserwatorskie

Stan techniczny posadzki ceramicznej jest dobry. Nie zachodzi konieczność przeprowadzenia korekty podłoża. Problemem jest potrzeba przeprowadzenia instalacji elektrycznej w podłodze. Możliwe jest wykonanie tejże w opasce wokół sali, obejmie ona wówczas bordiurę o szerokości dwóch płytek. Dzięki takiemu rozwiązaniu uniknie się przemieszczania płytek wewnątrz sali.

Fot.3. Wtórne uzupełnienia posadzki w pom. 018

Proponuje się korektę estetyczną fragmentów przekształconych w trakcie montażu instalacji, oraz konserwację zachowanych płytek. W tym celu należy zdemonstrować płytki, które zostały zastosowane wtórnie a są rażąco różne od pozostałych, następnie zamontować nowe, wyprodukowane współcześnie, na wzór oryginalnych. Ubytki spoin uzupełnione zostaną zaprawą o składzie zbliżonym do oryginalnej. Ze względu na rozległe ubytki posadzki w sali 18, oraz potrzebę przeprowadzenia instalacji, proponuje się usunięcie płytek z całego pomieszczenia i wykonania nowej, odpowiednio dobranej do wnętrza. Odzyskane płytki mogą służyć do uzupełnień w sali nr. 017.

Posadzka kamienna w sali 012 ze względu na dobry stan zachowania wymaga jedynie zabiegów oczyszczenia i polerowania.

1.4. Program prac konserwatorskich

1. Oczyszczenie powierzchni, na sucho, przy pomocy szczotek mosiężnych; chemicznie, po wykonanych próbach, wskazane jest użycie past czyszczących do usuwania zanieczyszczeń, przeznaczonych do konserwacji obiektów zabytkowych²
2. Usunięcie mechaniczne spękanych i osłabionych spoin.
3. Usunięcie wtórnych płytek położonych w miejscach. Należy zachować szczególną ostrożność, aby nie uszkodzić oryginalnych płytek znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie.
4. Zdemontowanie płytek w sali 018, oraz w obrębie bordiury w pozostałych salach, w miejscach, gdzie będzie przeprowadzona instalacja. Należy płytki demontować z ostrożnością, aby móc je ponownie zamontować,
5. Uzupełnienie posadzki przy użyciu płytek produkowanych „na wymiar” w manufakturach, o kolorystyce płytek oryginalnych. W sali 017 można użyć zdemontowanych płytek z pomieszczenia 018. Nowe płytki należy przykleić na zaprawie zbliżonej składem do zaprawy oryginalnej (zaprawa wapienno-piaskowa z dodatkiem cementu)
6. Scalenie estetyczne nowych płytek z oryginalną posadzką. Zakłada się szlifowanie płytek na sucho. W razie konieczności podbarwianie przy pomocy farb sporządzonych z pigmentów proszkowych i spoiwa- żywicy akrylowej³
7. Uzupełnienie ubytków powierzchniowych płytek za pomocą masy dobranej w drodze prób do struktury materiału oryginalnego, bądź użycie gotowej fabrycznej masy mineralnej przeznaczonej do uzupełniania ceramiki zabytkowej, dobranej do koloru cegły, barwionej w masie⁴.

² Właściwości: lepkość ok.1000 mPas, odczyn pH ok. 5,0,

³ Żywica akrylowa spełniająca warunki niezmienności optycznej w czasie, odwracalna,

⁴ Właściwości: dobra przyczepność, prawie całkowity brak naprężeń własnych, pigmenty odporne na wapno, cement i światło, wytrzymałość na ściskanie: zaprawa normalna < 13 N/mm² (M5),

8. Uzupełnienie brakujących partii spoin zaprawą wapienno-piaskową z dodatkiem cementu (jak w oryginale)
9. Zabezpieczenie płytek środkiem do impregnacji ceramiki na bazie silanów/siloksanów⁵ dedykowanym do obiektów zabytkowych.

2. Kamienne schody

Kamienne schody w pomieszczeniu 017. Cztery stopnie wykonane zostały z wapienia. Łączenia kamienia wypełnione zostały wapienno-piaskową fugą z dodatkiem cementu.

Fot.4. Kamienne schody

2.2. Stan zachowania

Kamienne schody są mocno zabrudzone, na powierzchni widoczne są pozostałości pociemniałych past. Widoczne są liczne niewielkie wykruszenia na płaszczyźnie poziomej kamienia i większe ubytki na krawędziach stopni.

2.3. Wnioski i założenia konserwatorskie

⁵ Właściwości: bezbarwny, odporny na UV, wysoka przepuszczalność pary wodnej, dobrze wnikaący w podłoże

Kamienne schody w pomieszczeniu nr. 017 wymagają w niewielkim stopniu napraw technicznych w postaci uzupełnienia ubytków kamienia i fug. Przedtem należy ich powierzchnię oczyścić. Na koniec proponuje się schody zaimpregnować

2.4. Program prac konserwatorskich

1. Usunięcie ewentualnych nieestetycznych kitów, fug cementowych.
Mechanicznie, przez skucie ręczne.
2. Doczyszczanie powierzchni kamienia ręcznie, przy użyciu pasty czyszczącej do usuwania zanieczyszczeń przeznaczanej do konserwacji obiektów zabytkowych⁶(zastosowanie preparatu w postaci pasty ogranicza wnikanie w głąb kamienia), neutralizowanie wodą destylowaną,
3. W razie konieczności wykonanie okładów odsalających,
4. Impregnacja strukturalna kamienia przy pomocy bezrozpuszczalnikowego preparatu na bazie estrów kwasu krzemowego, przeznaczonego do wzmacniania kamienia⁷
5. Uzupełnienie ubytków przez zastosowanie kitów barwionych w masie, bądź gotowych mineralnych zapraw do uzupełniania kamienia, przeznaczonych do konserwacji zabytków⁸. Kolor i wielkość ziarna dobrana do oryginału.
6. Uzupełnienie fug,
7. Impregnacja kamienia, środkiem na bazie silanów/siloksanów dedykowanym do obiektów zabytkowych.

⁶ Właściwości: lepkość ok.1000 mPas, odczyn pH ok. 5,0,

⁷ Właściwości: przezroczysty, o dużej głębokości wnikania, gęstość ok.0,98 g/cm³, dedykowany do konserwacji obiektów zabytkowych,

⁸ Właściwości: Niska zawartość wolnych alkaliów, dobra przyczepność do ścianek łączonego materiału, niewielkie naprężenia własne, pigmenty odporne na działanie ultrafiolet, wytrzymałość na odrywanie ok. 0,5 N/mm²

3. Kominiek kamienny

W pomieszczeniu nr.012, w północno-zachodnim rogu znajduje się **kominiek** z drobnoziarnistego piaskowca. Wykreślony został na planie ćwierć-koła, na lekkim podwyższeniu wykończonym półwałkiem. Palenisko wyłożone ceramiką zamykają po bokach kamienne tralki ustawione na wysokich cokołach, ozdobionych na przedniej ścianie renesansowymi rozetami. Tralki dźwigają belkowanie o klasycznym podziale na architraw, fryz i gzyms. W obrębie gzymsu pojawia się motyw kimationu i astragalu.

Fot.5. Kamienny kominiek pom.012

3.2. Stan zachowania

Fot.6. Tralka z widocznymi ubytkami formy

Kamienny kominek jest w złym stanie technicznym. Całość jest mocno zabrudzona, szczególnie dolna część podstawy paleniska. Widoczne są mechaniczne uszkodzenia w postaci zarysowań, oblupień i wyoblenia na krawędziach *fot.6.* Forma rzeźbiarska delikatnych kimationów i astragalu jest lekko zatarta. W partiach gzymsu widoczne są dwa duże spękania, które

Fot.7. ubytki formy i pęknięcia w partii gzymsu kominkowego

spowodowały odłamanie się fragmentu górnej części kominka i jego lekkie przesunięcie *fot.7.* Widoczne są w tym miejscu reperacje polegające na sklejeniu spękań i nieestetycznym uzupełnieniu ubytków z zastosowaniem cementu i gipsu (?). Spore ubytki formy widoczne są również w obrębie tralek i rozetek. Lewa tralka prawdopodobnie była wtórnie sklejana, ślady stwardniałego i pociemniałego lepiszcza widoczne są na postumencie.

Okładzina terakotowa wewnątrz kominka jest również w złym stanie. Powierzchnia cegiełek jest zwietrzała, widoczne są ubytki, oblupiania.

3.3. Wnioski i założenia konserwatorskie

Proponuje się przeprowadzić pełną konserwację techniczną i estetyczną kamiennego kominka. W tym celu należy usunąć wszystkie nieestetyczne, cementowe i gipsowe uzupełnienia kamienia, następnie należy oczyścić powierzchnię z brudu i zacieków. Kamień proponuje się zaimpregnować, uzupełnić ubytki formy i fug.

3.4. Program prac konserwatorskich

1. Usunięcie kitów, fug cementowych. Mechanicznie, przez skucie ręczne.
2. Doczyszczanie powierzchni kamienia i cegły ręcznie, przy użyciu wody z dodatkiem detergentu, w najbardziej zabrudzonych partiach użycie pasty czyszczącej do usuwania zanieczyszczeń przeznaczonej do konserwacji

obiektów zabytkowych⁹ (zastosowanie preparatu w postaci pasty ogranicza wnikanie w głąb kamienia), neutralizowanie wodą destylowaną,

3. W razie konieczności wykonanie okładów odsalających do poszerzonego środowiska (lignina, woda destylowana)
4. Impregnacja strukturalna kamienia środkiem do impregnacji na bazie silanów/siloksanów¹⁰ dedykowanym do obiektów zabytkowych.
5. Sklejenie pęknięć klejem epoksydowym,
6. Uzupełnienie ubytków przez zastosowanie gotowych mineralnych zapraw do uzupełniania kamienia, przeznaczonych do konserwacji zabytków¹¹, kolor i wielkość ziarna dobrana do oryginału, bądź wykonanych na bazie cementu białego i wapna z kruszywem kwarcowym odpowiedniej granulacji pigmentami suchymi z dodatkiem żywicy akrylowej.
7. Uzupełnienie fug, zaprawą wapienno-piaskową
8. Scalenie kolorystyczne kitów przy użyciu farb przeznaczonych do obiektów zabytkowych, w których spoiwem są kopolimery uszlachetnione związkami krzemoorganicznymi¹²

4. Portale kamienne

Drewniane drzwi osadzone zostały w **portalach kamiennych** wykonanych z drobnoziarnistego, jasnego piaskowca. Wymiary portali (3 portale w sali 014, jeden portal w sali 017 i jeden w 018) to 220 cm. wys, 150 cm. szer. W sali 016 znajduje się nieco węższy, o wymiarach: 215 cm. wys i 119 cm. szerokości. Każdy z portali złożono z trzech bloków kamiennych, połączonych spoiną cementową. Kształt - proste renesansowe profilowanie schodzące ku wnętrzu

Fot.8. Portal kamienny

⁹ Właściwości: lepkość ok. 1000 mPas, odczym pH ok. 5,

¹⁰ Właściwości: bezbarwny, odporny na UV, wysoka i podłoże

¹¹ Właściwości: Niska zawartość wolnych alkaliów, dobra przyczepność do ścianek łączonego materiału, niewielkie naprężenia własne, pigmenty odporne na działanie ultrafiolet, wytrzymałość na odrywanie ok. 0,5 N/mm²

¹² Właściwości farb: pigmenty –nieorganiczne, odporne na alkalia, światłotrwale, przepuszczalność farby: $s^d < 0,10 \text{ m}$

schodkami i ćwierćwałkiem, powtarza się we wszystkich pomieszczeniach.

4.2. Stan zachowania

Stan zachowania portali można określić jako dobry. Powierzchnia pokryta jest równomierną warstwą brudu. Widoczne są drobne, niezbyt rażące ubytki kamienia, szczególnie na krawędziach. Niezbyt estetyczne jest wypełnienie fugi na łączeniu bloków zaprawą cementową.

FOT.9. Fugowanie cementowe w portalu

4.3. Wnioski i założenia konserwatorskie

Konserwacja portali kamiennych polegać będzie w głównej mierze, z racji ich dobrego stanu zachowania na zabiegach estetycznych. Kamień musi zostać oczyszczony, niewielkie jego ubytki uzupełnione. W razie konieczności proponuje się impregnację struktury. Przebarwienia i uzupełnienia należy scalić kolorystycznie.

4.4. Program prac konserwatorskich

1. Usunięcie nieestetycznych fug cementowych.. Mechanicznie, przez wykucie ręczne.
2. Doczyszczenie powierzchni kamienia ręcznie, przy użyciu wody z dodatkiem detergentu, w najbardziej zabrudzonych partiach użycie pasty czyszczącej do usuwania zanieczyszczeń przeznaczonej do konserwacji obiektów zabytkowych¹³ (zastosowanie preparatu w postaci pasty ogranicza wnikanie w głąb kamienia), neutralizowanie wodą destylowaną,
3. W razie konieczności wykonanie okładów odsalających do poszerzonego środowiska (lignina, woda destylowana)

¹³ Właściwości: lepkość ok.1000 mPas, odczym pH ok. 5,0,

4. W razie konieczności impregnacja strukturalna kamienia środkiem do impregnacji na bazie silanów/siloksanów¹⁴ dedykowanym do obiektów zabytkowych.
5. Uzupełnienie ubytków przez zastosowanie gotowych mineralnych zapraw do uzupełniania kamienia, przeznaczonych do konserwacji zabytków¹⁵, kolor i wielkość ziarna dobrana do oryginału, bądź wykonanych na bazie cementu białego i wapna z kruszywem kwarcowym odpowiedniej granulacji i pigmentami suchymi z dodatkiem żywicy akrylowej,
6. Uzupełnienie fug, zaprawą wapienno-piaskową z dodatkiem cementu
7. Scalenie kolorystyczne kitów przy użyciu farb przeznaczonych do obiektów zabytkowych, w których spoiwem są kopolimery uszlachetnione związkami krzemoorganicznymi¹⁶

5. Stolarka okienna i drzwiowa

Drzwi drewniane wykonane w latach 60-ych stylistycznie nawiązują do wzorów funkcjonujących od czasów renesansu. Wykonane zostały z drewna sosnowego, bejcowanego i lakierowanego. Są to drzwi jednoskrzydłowe, dwupłycinowe. Ozdobą drzwi są kute stylizowane, historyzujące klamki i zawiasy.

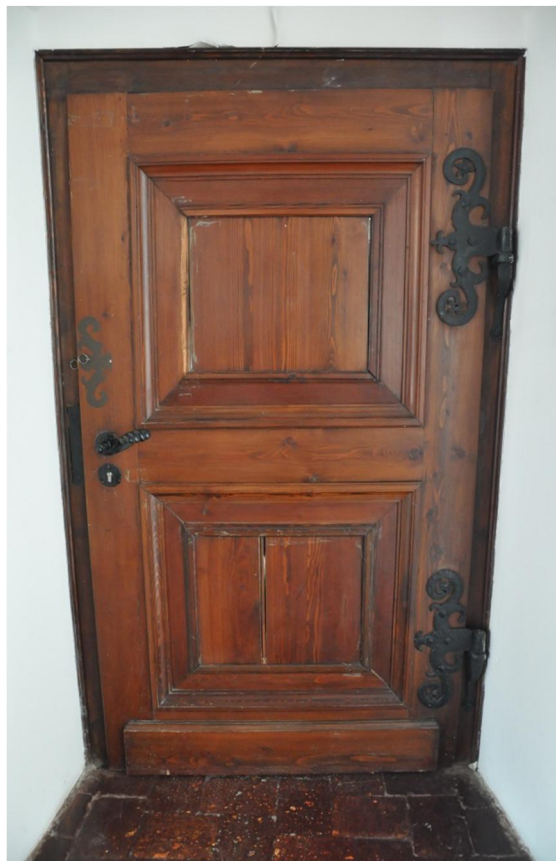
¹⁴ Właściwości: bezbarwny, odporny na UV, wysoka przepuszczalność pary wodnej, dobrze wnikaący w podłoże

¹⁵ Właściwości: Niska zawartość wolnych alkaliów, dobra przyczepność do ścianek łączonego materiału, niewielkie naprężenia własne, pigmenty odporne na działanie ultrafiolet, wytrzymałość na odrywanie ok. 0,5 N/mm²

¹⁶ Właściwości farb: pigmenty –nieorganiczne, odporne na alkalia, światłotrwałe, przepuszczalność farby: s^d<0,10 m

Fot.10. Okno w pomieszczeniu nr.014

Fot11. Drzwi pom.016

Okna drewniane w zdecydowanej większości dwuskrzydłowe, czterokwaterowe, o podziale w formie krzyża łacińskiego, wykonane zostały w latach 60-ych. Użyto drewna sosnowego, kwatery podzielono szczelinami, nadano im kolorystykę ciemniejszą od drzwi. Zamontowano stylizowane klamki, zawiasy. W niektórych pomieszczeniach występują też małe okna jednoskrzydłowe.

5.2. Stan zachowania

Drzwi drewniane

Historyzujące drzwi drewniane znajdują się w złym stanie technicznym.

Łączenia poszczególnych elementów ram są porożsychane, drewno płycin popękane. Widoczne są prześwity, tymczasowo posklejane taśmą klejącą. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest

Fot.12. Spękania stolarki drzwiowej

prawdopodobnie zastosowanie drewna niezbyt wysokiej jakości, które narażane na wstrząsy i uderzenia wynikające z użytkowego charakteru konstrukcji ulegało uszkodzeniom. Całość jest lekko zabrudzona, pociemniała.

Okucia są w dobrym stanie technicznym. Pokryte kilkoma warstwami czarnej farby, miejscami przetartej.

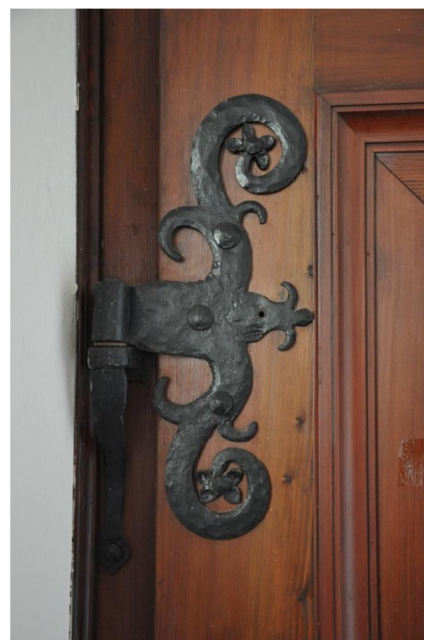
Okna

Podobnie jak i drzwi historyzujące okna wykonane zostały z niezbyt wysokiej jakości drewna. Największe uszkodzenia, spękania ubytki farby od strony zewnętrznej zostały zlikwidowane podczas ostatniej restauracji fasady (2015 r.), konserwacji poddano również futryny. Jednak nadal w wielu miejscach są one wypaczone, co za tym idzie nieszczelne. Widoczne są niewielkie ubytki, wgniecenia. Niektóre klamki działają nieprawidłowo.

5.3. Wnioski i założenia konserwatorskie

Ze względu na zły stan zachowania drewna skrzydeł drzwiowych proponuje się wykonanie ich pełnej konserwacji polegającej na oczyszczeniu z brudu i pociemniałych lakierów. Uzupełnieniu szczelin i ubytków w drewnie, bądź żywicy drewnopodobnej, sklejeniu i kołkowaniu rozluźnionych łączów. Powierzchnię drewna proponuje się poddać zabiegowi woskowania. Elementy metalowe należy oczyścić, jeżeli zaistnieje taka potrzeba odrdzewić, uzupełnić ubytki warstwy malarskiej. Drewniane okna wraz z futrynami częściowo zostały poddane konserwacji podczas remontu fasady w 2015 r. Dziś spełniają one swoją funkcję, niektóre elementy wymagają jednak wymiany, niektóre konserwacji.

Ze względu na potrzebę wykonania wentylacji w pomieszczeniach proponuje się wykonanie nawiewników okiennych, nad każdą kwaterą. W tym celu należy zdemontować skrzydła okienne. Wykonanie nawiewników wiąże się z przeprowadzeniem precyzyjnych prac stolarskich w obrębie drewnianych elementów okiennych. Istnieje ryzyko, iż stan drewna może nie pozwolić na przeprowadzenie takiej operacji, wówczas proponuje się wymienić elementy skrzydeł okiennych stosując drewno gatunkowo dobrze do oryginału. Proponuje się również scalenie kolorystyczne stolarki.

Fot.13. Okucia drzwiowe

5.4. Program prac konserwatorskich

konserwacja okien

1. Oczyszczenie powierzchni drewna z brudu (środki dobrane na podstawie prób)

2. Usunięcie lakieru, wyrównanie powierzchni poprzez zeszlifowanie powierzchni przy pomocy papierów ściernych.
3. Ewentualna impregnacja przez powlekanie przeznaczonymi do konserwacji zabytków żywicami akrylowymi w mieszance acetonu i ksylenu¹⁷,
4. Wymiana źle funkcjonujących systemów zamykania, klamek na podobne w formie wykonane na zamówienie, pasujących do miejsc po starych, montaż uszczelek.
5. W razie konieczności oczyszczenie elementów metalowych z produktów korozji (mechanicznie oraz przy użyciu 10% roztworu kwasu ortofosforowego)
6. Zabezpieczenie antykorozyjne metalu (inhibitor korozji),
7. Zagruntowanie metalu farbą tlenkową i scalenie kolorystyczne (farba olejna)
8. Sklejenie spękań drewna klejem akrylowym, ewentualne mechaniczne wzmocnienie poprzez wprowadzenie łączów stolarskich,
9. Wymiana najbardziej zniszczonych elementów drewnianych,
10. Montaż nawiewników,
11. Uzupełnienie ubytków drewna poprzez wstawienie fleków z drewna dobrego gatunkowo do oryginału,
12. Uzupełnienie drobnych ubytków drewna dwuskładnikową żywicą epoksydową¹⁸, bądź równoważnym, opracowanie powierzchni kitu,
13. Scalenie kolorystyczne uzupełnień i przetrąć drewna odpowiednio dobraną bejcą,
14. Zabezpieczenie powierzchni drewna lakierem półmatowym,

Konserwacja drzwi

1. Oczyszczenie powierzchni drewna z brudu (środki dobrane na podstawie prób)
2. Usunięcie lakieru, wyrównanie powierzchni poprzez zeszlifowanie przy pomocy papierów ściernych.
3. Ewentualna impregnacja przez powlekanie przeznaczonymi do konserwacji zabytków żywicami akrylowymi w mieszance acetonu i ksylenu¹⁹,
4. Naprawa, bądź ewentualna wymiana źle funkcjonujących systemów zamykania, montaż samoprzymykaczy scalonych kolorystycznie z drzwiami,
5. W razie konieczności oczyszczenie elementów metalowych z produktów korozji na metalowych okuciach i klamkach (mechanicznie oraz przy użyciu 10% roztworu kwasu ortofosforowego)
6. Zabezpieczenie antykorozyjne metalu (inhibitor korozji),
7. Zagruntowanie metalu farbą tlenkową i scalenie kolorystyczne (farba olejna)

¹⁷ Kopolimery estrów metakrylowych, bądź kopolimery metakrylanu butylu i kwasu metakrylowego, a także kopolimery akrylanu metylu i metakrylanu etylu o dużej światłotrwałości, przezroczyste, odwracalne

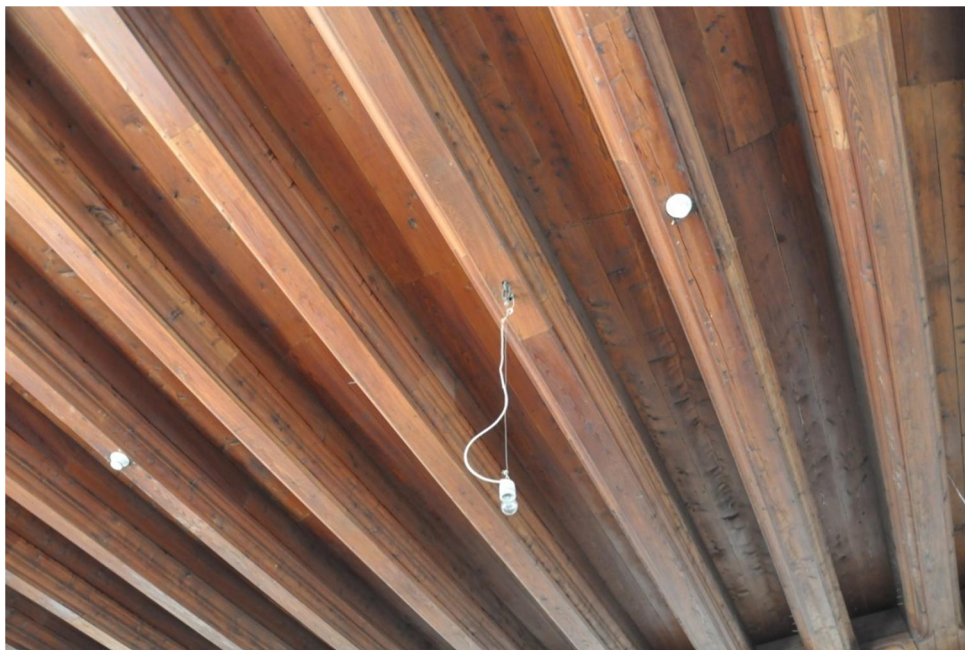
¹⁸ Wytrzymałość na ściskanie 25 Mpa,

¹⁹ Kopolimery estrów metakrylowych, bądź kopolimery metakrylanu butylu i kwasu metakrylowego, a także kopolimery akrylanu metylu i metakrylanu etylu o dużej światłotrwałości, przezroczyste, odwracalne

8. Sklejenie spękań drewna klejem akrylowym, ewentualne mechaniczne wzmocnienie poprzez wprowadzenie łączów stolarskich,
9. Wymiana najbardziej zniszczonych elementów drewnianych,
10. Uzupełnienie ubytków drewna poprzez wstawienie fleków z drewna dobrego gatunkowo do oryginału,
11. Uzupełnienie drobnych ubytków drewna dwuskładnikową żywicą epoksydową²⁰, bądź równoważnym, opracowanie powierzchni kitu,
13. Scalenie kolorystyczne uzupełnień i przetarc drewna odpowiednio dobraną bejcą,
14. Zabezpieczenie powierzchni drewna olejem,

6. Stropy drewniane

Stropy drewniane stanowiące kolejny element wystroju z czasów aranżacji Alfreda Majewskiego to imitacja stropów belkowych, renesansowych. Poziorne belki wykonane zostały ze snycowanych desek sosnowych, podobnie jak i pułap. Profilowanie to połączenie układu żłobków i wałków o zakończeniu krzywoliniowym. Belki spoczywają na murlatach. Przestrzenie między gniazdami zaślepiono rzeźbionymi czółkami. Całość jest przyciemniona bejcą i lakierowana. W pomieszczeniu 013 drewniany strop wykonano z belek pełnych. Belki o prostej formie, nie profilowane, o sfazowanych krawędziach wykonano z drewna sosnowego. Deski powały ułożono wzdłuż belek. Strop nie posiada czółek.

Fot.14 Strop drewniany, pozorny w pom. 016

²⁰ Wytrzymałość na ściskanie 25 Mpa,

6.2. Stan zachowania

Stropy są w dobrym stanie technicznym, pokryte równomierną warstwą kurzu. Całość lekko pociemniała, pożółkła w wyniku zmian optycznych lakierów. Widoczne są szczeliny, wyszczerbienia drewna. W niektórych miejscach łączenia desek imitujących belki obluzowały się, co spowodowało powstanie dużych szczelin. Problemem estetycznym są białe czujki, mocno odcinające się na tle zabytkowego drewna. Rażące są również liczne sterczące kable, pozostałe po montażu oświetlenia oraz gwoździe.

6.3. Wnioski i założenia konserwatorskie

Proponuje się przeprowadzić konserwację techniczną i estetyczną stropu. Pierwsza będzie miała na celu wzmocnienie strukturalne i techniczne drewnianych elementów. Konserwacja estetyczna pozwoli na wydobycie walorów artystycznych stropu. Przewiduje się montaż oświetlenia na stropie. W celu doprowadzenia prądu należy wykonać otwory w deskach imitujących belki. Przewody elektryczne należy przeprowadzić w peszlach w przestrzeniach pod deskami imitującymi belki stropowe.

Fot.15. Strop pom.013

Proponuje się w pierwszej kolejności usunąć zbędne gwoździe, haki, kable elektryczne itp. Następnie należy oczyścić całość z brudu, usunąć pożółkłe lakiery. W razie potrzeby należy wykonać impregnację osłabionego drewna, jego dezynfekcję i dezynsekcję. Kolejno proponuje się sklejenie i wzmocnienie rozluźnionych łączeń, spękań desek poprzez sklejenie i kołkowanie. Następnie zaleca się uzupełnienie ubytków drewna poprzez wstawienie fleków, drobne ubytki należy uzupełnić żywicą drewnopodobną. Wstawki oraz przetarcia drewna należy scalić kolorystycznie przy użyciu odpowiednio dobranych bejc. Zaleca się w podobny sposób zlikwidować ślady

po montażu lamp. Proponuje się scalenie kolorystyczne białych czujek ze stropem. Drewno stropu zaleca się zabezpieczyć woskiem do drewna.

6.4. Program prac konserwatorskich

1. Usunięcie zbędnych gwoździ, haków, kabli,
2. Oczyszczenie powierzchni stropu z brudu, na sucho (przy użyciu gąbek, pędzli),
3. Oczyszczenie stropu przy użyciu detergentów i środków chemicznych, po dokonaniu prób,
4. Usunięcie pożółkłych lakierów, po wykonanych wcześniej próbach,
5. Impregnacja drewnianych elementów przeznaczonych do konserwacji zabytków żywicami akrylowymi w mieszance acetonu i ksylenu²¹ z dodatkiem środka grzybo i owadobójczego),
6. Montaż lamp, po uprzednim wykonaniu otworów montażowych,
7. Sklejenie spękań i porozsychanych łączy drewna, klejem glutynowym lub akrylowym, wzmocnienie łączy poprzez skręcenie wkrętami i kołkowanie,
8. Uzupełnienie ubytków drewna większych ubytków poprzez flekowanie, mniejszych przez kitowanie kitem trocinowym, bądź dwuskładnikową żywicą epoksydową²²
9. Scalenie kolorystyczne drewna przy użyciu bejcy,
10. Pokrycie powierzchni drewna woskiem,
11. Scalenie kolorystyczne czujek – pokrycie warstwą farby olejnej o kolorystyce stropu,

²¹ Kopolimery estrów metakrylowych, bądź kopolimery metakrylanu butylu i kwasu metakrylowego, a także kopolimery akrylany metylu i metakrylanu etylu o dużej światłotrwałości, przezroczyste, odwracalne

²² Wytrzymałość na ściskanie 25 Mpa,

7. Tynki

Fot 16. Odkrywka w pom.013 z widoczną warstwą tynku wapienno-piaskowego i pobiałami

Fot.17. Odkrywka w pom.014 z widoczną warstwą malarską ugrową

Fot.18. Odkrywka w pom. 016, widoczny tynk wapienno-piaskowy

Fot.19. Odkrywka w pom. 014 z widoczną różową warstwą malarską

W wyniku przeprowadzonych badań – (sondy stratygraficzne, odkrywkowe), stwierdzić można, iż w pomieszczeniach parteru budowa stratygraficzna nawarstwień tynków i malatury jest uboga i w większości składa się z warstw, stosunkowo współczesnych. Wskazuje na to dodatek cementu w tynkach (remont z lat 60 ych?). Ślady szlachetnych wapienno – piaskowych tynków z wapienną pobiałą odnaleziono w trzech spośród 15 odkrywek: w pomieszczeniu 013 (odkrywka 3), w pomieszczeniu 016 (odkrywka 11). W pomieszczeniu 014 odnaleziono ślady ugrowej (odkrywka 4) i różowej (odkrywka 7) monochromii, w przypadkach spotyka się tu jedynie białe warstwy malarskie. Badania wykonane zostały jedynie w miejscach ewentualnych przekuć, nie dają obrazu budowy stratygraficznej całości wnętrza.

7.2. Stan zachowania

Stan zachowania wypraw i warstwy malarskiej jest dobry. Ściany są równowrotnie pokryte kurzem, widoczne są niewielkie uszkodzenia mechaniczne w postaci zarysowań. Nie stwierdzono występowania zasoleń.

7.3. Wnioski i założenia konserwatorskie

Przystosowanie sal parteru do funkcji ekspozycyjnych niesie za sobą konieczność wykonania nowych instalacji elektrycznych doprowadzających prąd do gablot i oświetlenia. Niezbędne jest też stworzenie systemu wentylacji. W tym celu konieczne jest wykonanie bruzd w tynku. Zaleca się w miarę możliwości wykorzystanie istniejących przekuć, aby w jak najmniejszym stopniu uszkodzić historyczne wyprawy tynkowe. W miejscach, gdzie taka możliwość nie istnieje a nie zostały tam wykonane odkrytki zaleca się dodatkowo przebadać, aby wykluczyć ewentualność uszkodzenia mogących tu występować warstw malarskich.

Bruzdy w tynku należy wykonać ręcznie, aby uniknąć dużych odspojień. Następnie zaleca się podklejenie ewentualnych odspojień metodą iniekcji podtynkowej. Kolejno należy wykonać opaski na krawędziach ubytków, w tym celu należy zastosować zaprawę wapienno-piaskową, bądź gotową mineralną. Następnie proponuje się uzupełnienie bruzd tą samą zaprawą. Powierzchnię należy opracować nadając im powierzchnię podobną do oryginalnej. Można wspomóc się gotowymi szpachlówkami mineralnymi.

W przypadku koniecznych przekuć w murze (przekucie z pomieszczenia 013 nad sklepieniem 012 - wentylacja) należy wykonać to z jak największą ostrożnością ograniczając do minimum naruszenie zabytkowej substancji. Obluzowane cegły i kamienie zaleca się wzmocnić przez uzupełnienie spoinowania zaprawą wapienno-piaskową z dodatkiem białego cementu. Dopuszcza się stosowanie gotowych, fabrycznych zapraw przeznaczonych do konserwacji zabytków.

Malowanie wnętrza proponuje się wykonać farbami żelazo-krzemianowymi. Przedtem należy ściany odkurzyć, umyć wodą. W razie występowania tłustych zabrudzeń można użyć niewielkiej ilości detergentu pamiętając o neutralizacji wodą. Większe ubytki proponuje się uzupełnić analogicznie jak wykute bruzdy, mniejsze szpachlówką wapienną. W razie stwierdzenia osypywania się, utraty spójności tynków należy je zaimpregnować preparatem krzemooorganicznym.

W razie konieczności wykonania przekuć w pomieszczeniach nie objętych programem konserwatorskim zaleca się postępowanie analogiczne jak w powyższym opisie.

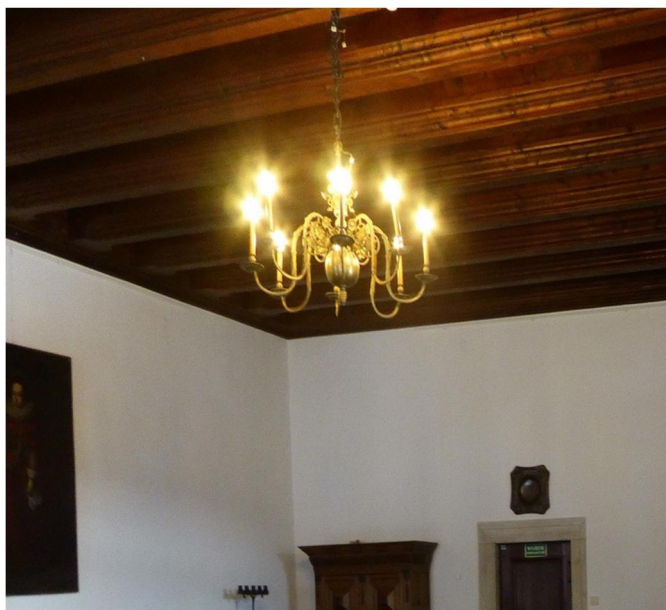
7.4. Program prac konserwatorskich

1. Oczyszczenie powierzchni z zabrudzeń mechanicznie, bądź wodą z niewielkim dodatkiem detergentu. Usunięcie niewłaściwie wykonanych kitów i łat cementowych.

2. W razie konieczności impregnacja preparatem środkiem do impregnacji na bazie silanów/siloksanów²³ dedykowanym do obiektów zabytkowych.
3. Wykucie bruzd pod instalację,
4. Wykonanie przekuć w murze (po. 013)
5. Uzupełnienie spoin,
6. Wykonanie ewentualnych zastrzyków podtynkowych stabilizujących odspojenia syntetycznym wapnem hydraulicznym przeznaczonym do konserwacji zabytków.
7. Wykonanie opasek na obrzeżach bruzd (zaprawa wapienno-piaskowa, lub gotowa wapienna)
8. Uzupełnienie ubytków tynków: kity wapienno-piaskowe, lub gotowe wapienne oraz mineralna szpachlówka. Wyrównanie i scalenie fakturalne dużych łat w dolnych partiach ścian z tynkami pierwotnymi.
9. Malowanie farbami żółto-krzemianowymi²⁴

8. Lampy mosiężne

Trzy mosiężne lampy z sal 014,016,017 historyzujące, o ośmiu pałkowato wygiętych ramionach, składają się z elementów giętych, lanych i trybowanych. Ramiona mają kształt wici roślinnych w typie renesansowym, mocno stylizowanych, wychodzących z centralnej kuli. Na talerzykach umieszczono imitacje świeczek, z wkręcanymi żarówkami, do których doprowadzono wtórnie prąd, owijając kable wokół ramion. Ozdobnym elementem na szczycie lampy jest dwugłowy orzeł.

Fot.19. Lampa mosiężna pom.014

8.2. Stan zachowania

Lampy są brudne, pokryte kurzem i pajęczynami. Powierzchnia metalu jest zmatowiała. Przewody elektryczne doprowadzające prąd są skorodowane, luźno zwisają zniekształcając formę lamp.

²³ Właściwości: bezbarwny, odporny na UV, wysoka przepuszczalność pary wodnej, dobrze wnikaący w podłoże

²⁴ Właściwości: światłoodporne, paroprzepuszczalne o mineralnej, matowej optyce powierzchni

8.3. Wnioski i założenia konserwatorskie

Lampy należy oczyścić z brudu i produktów korozji. Następnie proponuje się uporządkowanie kabli elektrycznych, być może wymianę skorodowanych, zabezpieczenie powierzchni metalu woskiem mikrokrystalicznym polerskim, polerowanie powierzchni miękką szmatką.

8.4. Program prac konserwatorskich

1. Demontaż lamp,
2. Odkurzenie powierzchni metalu z brudu i pajęczyn,
3. Doczyszczanie metalu specjalistycznymi pastami dobranymi na podstawie wykonanych prób,
4. Uporządkowanie przewodów elektrycznych , ewentualna wymiana,
5. Ewentualne uzupełnienie ubytków formy,
6. Zabezpieczenie woskiem mikrokrystalicznym, polerowanie miękką szmatką,

Opr. Agata Malik-Ptaszyńska nr.dypl. 5462

Kraków 2019